

климата для студента как участника субъект-субъектного диалогического общения, жизнедеятельности, целостности взаимодействия с окружающим.

The psychological-pedagogical guidelines are considered in conditions of global ecological, spiritual crisis in our country, which are promoted for formation ecological culture of student's personality. The role of anthropological approach is exposed in future teachers' educational activity with the goal of improving the general effectiveness of educational process and also the formation of a new ecological world-view of student youth.

The comprehensive programme of adaptation of freshmen is presented, the goal of which, first of all, is to guarantee favourable "ecological clear" psychological climate for students as a participant of subject-subjective dialogic communication, vital functions, integrity of cooperation with people around.

Статтю подано до друку 08.04.2013.

© 2013 р.

Н. В. Ванда (м. Гадяч)

НАРАТИВНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ

Постановка проблеми. Широке застосування герменевтичного методу в сучасній психологічній науці призвело до виникнення багатьох його відгалужень та модифікацій, таких як психоаналітична інтерпретація, сукупність проєктивних методик, біографічний метод та ін. З 80-х років 20 ст. активно розвивається нова галузь - наративна психологія. Представники даного напрямку стверджують, що смисл людської поведінки розкривається щонайповніше в оповіданні, оскільки розуміння людиною тексту та розуміння себе аналогічні. Виокремлюючи в життєвому потоці певні моменти, що мають для неї сенс, та конструюючи з них історію власного життя людина створює наратив – тобто наратив є засобом організації власного досвіду. Здійснивши розгляд даного напрямку психології, ми можемо стверджувати, що в рамках наративного підходу застосовуються герменевтичні категорії та правила герменевтичного конструювання.

Мета. Довести, що наративна психологія є складовою частиною психологічної герменевтики через розгляд їх методологічних основ, спільних категорій та поглядів на особистість.

Герменевтика за Г. І. Рузавіним є мистецтвом і теорією тлумачення, розуміння текстів та пам'яток культури, що орієнтовані на виявлення справжнього смислу виходячи з об'єктивних та суб'єктивних підстав [7]. Психологічна герменевтика - напрямок досліджень, що займається вивченням психологічного аспекту загальногерменевтичної проблематики, тобто проблем розуміння та інтерпретації реальності, в тому числі психічної реальності людини, її особистого досвіду, зафіксованого в різних текстах [5, с. 9]. Наративна психологія - напрямок психологічних досліджень, що вивчає «розповідну природу людської поведінки», тобто характер взаємодії людини з власним досвідом через розповідь про нього [6].

Отже, у той час як загальна герменевтика займається вивченням тестових джерел у широкому значенні; суб'єктивною інтерпретацією особистості, дослідженням внутрішніх особливостей віднайдення та породження смислів займається психологічна герменевтика; інтерпретація та тлумачення внутрішнього світу людини відбувається найчастіше за допомогою мовлення шляхом дослідження дискурсів та наративів особистості [3, с. 172].

Сфера застосування герменевтики у психологічному дослідженні окреслюється, перш за все, вивченням унікальної індивідуальності особистості, її неповторного життєвого шляху. Як відмічає В.Н.Дружинін, герменевтичний метод з самого свого виникнення є власне психологічним методом. Його основною особливістю є безпосереднє пізнання психічної реальності іншого, що здійснюється шляхом моделювання у психіці дослідника психічної реальності досліджуваного. Герменевтика з'ясовує психологічні механізми розуміння та інтерпретації вербальних та невербальних повідомлень, їх залежність від особистісних характеристик людини. В.Н.Нішановим зона використання герменевтичного методу в психологічному дослідженні визначається так: «адекватним об'єктом її є творчість (психологічний аналіз унікальних продуктів творчої діяльності), унікальна психічна індивідуальність людини та її неповторний, невідтворюваний життєвий шлях» [1, с. 274].

Отже, застосування герменевтики у психологічному дослідженні спрямоване перш за все на вивчення унікальної індивідуальності особистості. І в зв'язку з цим, як відмічає В.Н.Дружинін, герменевтичний метод з самого свого виникнення є власне психологічним методом. Його основна особливість – безпосереднє пізнання психічної реальності іншого, що здійснюється шляхом моделювання у психіці дослідника психічної реальності досліджуваного [1, с. 277]. Герменевтика з'ясовує психологічні механізми розуміння та інтерпретації вербальних та невербальних повідомлень, їх залежність від особистісних характеристик людини.

Для дослідження, що використовує герменевтичний метод, важливішим за все є матеріал та результат його витлумачення. Класичними варіантами герменевтичного методу є графологічний та фізіогномічний методи, психоаналітична інтерпретація, сукупність проєктивних методик (на фазі інтерпретації). До них слід віднести також аналіз продуктів діяльності, біографічний метод та психологічну інтерпретацію [1, с. 275].

Протягом останніх 30 років активно розвивається галузь психології, що також може вважатися модифікацією герменевтичного методу - наративна психологія. Представники даного напрямку виходять із припущення, що досвід та поведінка людини означені, тому для того, щоб зрозуміти себе й інших, ми повинні прояснити систему та структури значень, котрі утворюють наш внутрішній світ, нашу ментальність. Звідси витікає базовий принцип наративної психології - особистість розуміє себе через мову, через розмову та письмо, і через ці процеси постійно конструює себе.

Наративний підхід орієнтований на виявлення психологічних особливостей інтерпретації людьми різних, в тому числі породжуваних, конструйованих соціальних реальностей. Основне завдання інтерпретації – опис способів впливу реальності на формування життєвих смислів людей. Звісно, будь-яка соціальна реальність об'єктивна, і тому інтерпретація не може бути довільною: вона спирається на факти та достовірне істинне знання. Однак центральним у нарративному підході все-таки виявляється не категорія істини, а поняття смислу – стверджує В.В. Знаков [2].

При цьому постмодерністи фіксують увагу на тому, що наш внутрішній світ та наші переконання конституює мова, а особистий досвід отримує значення тільки через специфічні лінгвістичні, історичні та соціальні структури. Саме у мові співтовариства конструюють власне бачення світу, а кожного разу, коли ми говоримо, ми створюємо реальність [8].

Подібний погляд на світ зумовлює орієнтацію постмодерної психології на методологічний контекст гуманітарних наук. Вона має справу з життям як потоком хаотично змінюваного та невизначеного різноманіття. Суть постнекласичної парадигми психологічно полягає у переході від систем – до мереж, від предметів – до проблем, від однозначності текстів – до множинності інтерпретацій та гри стилями. Іншими словами, постнекласична психологія – це такий стан

знання, у якому різні наукові теорії (зрозумілі як моделі, що описують окремі аспекти психічної реальності) складають взаємоузгоджену мережу.

Отже, постмодерна психологія висуває на перший план при визначенні специфіки гуманітарного підходу до людини погляд на її внутрішній світ та продукти творчості як на знакові семіотичні системи, що набувають смислу у певному соціокультурному контексті. Стосовно психології особистості під цим мається на увазі, що особистість не є просто річчю, яку можна описати збоку. Її властивості розкриваються, тільки якщо вступити з нею у певну взаємодію та, більш того, вони змінюються у процесі цієї взаємодії, тому ми не можемо зафіксувати цей об'єкт, щоб записати його в даний момент часу. Гуманітарний підхід до особистості припускає, що у кожного з нас є внутрішній світ, у якому присутній певний смисловий зміст [9].

Отже, гуманітарне пізнання є специфічною формою вторинного відображення дійсності, що якісно відрізняється від природничо-наукового та суспільного пізнання предметом та переважним використанням особливих методів дослідження: основною задачею гуманітарних наук є осягнення «глибинного змісту» тексту, а основним засобом дослідження має бути семіотико-герменевтичний метод. В.Г.Кузнєцов вбачає специфіку гуманітарного пізнання саме у використанні герменевтичних прийомів дослідження [4].

Одне з визначень герменевтики власне і позиціонує її як учення про принципи гуманітарних наук. Існує також витлумачення цього терміну як «мистецтва осягнення чужої індивідуальності» - такого типу мистецтво осягнення чужої індивідуальності розвинуте та зафіксоване одним з класиків герменевтики Ф. Шлейєрмахером. Це специфічне розуміння змісту терміну «герменевтика» має досить тривалу історію та пов'язано перш за все саме з «психологічною герменевтикою» [4].

Наративна психологія запропонувала власний підхід до вивчення особистості, в якому ключовою є проблема «Я». Даний напрямок виходить з визначення особистості як оповідача історій, тому в центрі її уваги знаходиться саме ця проблема. На відміну від традиційного підходу, що розглядає «Я» як сутність, що може бути описана подібно до об'єктів фізичного світу, наративна психологія акцентує увагу на методах конструювання «Я», тобто її цікавить не природа «Я», а те, як «Я» «говорить», як воно представлене у дискурсі.

Представники наративної психології стверджують, що смисл людської поведінки розкривається щонайповніше в оповіданні, оскільки розуміння людиною тексту та розуміння себе аналогічні. Виокремлюючи у життєвому потоці певні моменти, що мають для неї сенс, людина створює наратив, конструюючи з них історію власного життя – тобто наратив є засобом організації власного досвіду, життєвих епізодів, дій та вчинків.

Відтак, розповідаючи чи пишучи життєвий наратив, особистість як автор рефлексує та віднаходить його в пам'яті, «створює» його для себе в ситуації «тут і зараз» відповідно до своїх бажань, потреб, переживань, а також тих вимог та завдань, які вона ставить перед собою на майбутнє. За допомогою наративу особистість набуває здатності створювати нові уявлення про себе, нові можливості у взаємостосунках та нове майбутнє [8].

Використання наративу в процесі побудови особистістю свого майбутнього, на думку О.Д. Кресан, є цілком виправданим. Створення свого майбутнього, свого життєвого шляху вона розуміє як прояв цілеспрямованої творчої активності суб'єкта. Йдеться про авторство свого життєвого наративу: особистість як автор створює своє життя у мовленні коли конструює наратив. Процес «творення» в житті людини так чи інакше відбувається завжди, проте людина не завжди усвідомлює свою причетність до нього, своє авторство. За допомогою наративів та розповідання життєвих історій особистість може «здобути» авторство свого життя, усвідомити себе суб'єктом свого життєвого шляху [3, с. 173].

На основі методологічних положень постнекласичної раціональності Н.В. Чепелевою була узагальнена специфіка розуміння особистості у рамках герменевтичного підходу [5]:

1. Контекстуальність, чутливість до соціокультурних впливів, зажуреність у соціокультурний контекст. У тексті автонаративу представлена у вигляді «слідів» цитувань, культурних ремінісценцій, наявності дійових осіб, які взаємодіють між собою, смислових позицій та їх співставлення в оповіданні.
2. Відкритість світу, довіра до нього. Виражається у відкритості, незавершеності тексту нарративу, наявності у його змісті майбутньої мети, очікувань та перспектив;
3. Гнучкість та динамічність ментальної моделі світу, здатність її відгукуватися на зовнішні впливи та перебудовуватися відповідно до змін соціокультурного контексту. Співвідноситься з такими характеристиками досвіду, як відкритість, контекстуальність та діалогічність;
4. Усвідомлення своєрідності, унікальності власного життя, розгляд його як неповторної індивідуальної особистої історії, вписаної при цьому в соціокультурний та історичний контекст. Виражається наявністю в тексті нарративу оцінних характеристик, а також у його цілісності та несуперечливості;
5. Відносна свобода від зовнішніх впливів при збереженні поваги до чужих життєвих історій та при усвідомленні своєї включеності у соціокультурний контекст. Виражається у яскравій авторській позиції тексту нарративу;
6. Уміння вибудовувати історію власного життя як неповторне відкриття, незавершений особистісний твір. Несуперечливість досвіду виражається у зв'язності та цілісності тексту нарративу.

Основними поняттями психологічної герменевтики є «розуміння», «інтерпретація» і «текст» [5, с. 13]. Розуміння – процес засвоєння та породження смислів, основними характеристиками котрого є відновлення смислу вихідного повідомлення та синтез нового смислу, що здійснюється в результаті взаємодії, зіткнення смислу, закладеного в текст його автором, та смислового поля суб'єкта, який сприймає дане повідомлення. Відповідно, розуміння здійснюється на двох рівнях – структурному та смислового. Інтерпретація – осмислення тексту, що проявляється у зіткненні двох смислів – авторського й читацького, що, у свою чергу, приводить до породження, синтезу нового смислу. Тобто інтерпретація є механізмом смислового збагачення тексту, що здійснюється завдяки зануренню в контекст. Текст – повідомлення, породжуване клієнтом у процесі психотерапевтичної роботи. Текст виступає засобом інтерпретації не тільки оточуючої дійсності, але також іншої людини. Крім того, текст є одним з провідних засобів саморозуміння.

Основними поняттями нарративної психології є дискурс та наратив [5, с. 129]. Дискурс – будь-який закінчений відрізок мови, що являє собою певну єдність з точки зору змісту, який передається з вторинною комунікативною метою та має внутрішню організацію, що відповідає меті. Під вторинною комунікативною метою Р.Барт розуміє підвладність тексту не лише меті спілкування, але й пропагандистським, розважальним, естетичним, ритуальним та іншим функціям. Наратив – спосіб репрезентації минулого досвіду за допомогою послідовності впорядкованих речень, що передають часову послідовність подій. В якості необхідних умов перетворення дискурсу в наратив повинні бути наявні дійові особи та сюжет, що еволюціонує у часі.

Наратив займає одне з центральних місць серед гуманітарних наук, що вивчають, як людина формує, кодує, трансформує та передає знання про самого себе та про світ. Проте література, присвячена питанням герменевтики, не дає однозначного визначення нарративу. У своєму загальноприйнятому й узагальненому значенні «нарратив – це ім'я деякого ансамблю

лінгвістичних та психологічних структур, що передаються культурно-історично та обмежені рівнем майстерності кожного індивіда, порівнянням його соціально-комунікативних здібностей з лінгвістичною майстерністю [5].

Оскільки нарративна психологія є складовою частиною герменевтики, «розуміння», «інтерпретація» і «текст» є ключовими категоріями також для даного напрямку.

У герменевтичній традиції від Ф.Шлейєрмахера до М.Хайдеггера розуміння визначається як реконструкція, тобто відновлення змісту, закладеного автором у тексті. При цьому Шлейєрмахер враховував як об'єктивну сторону процесу, так і суб'єктивну. Як зазначає Цурганова, «з об'єктивної сторони це здійснюється через розуміння мови автора, з суб'єктивної – через знання фактів його внутрішнього та зовнішнього життя.

Герменевтична інтерпретація, а отже, і розуміння, не обмежуються аналізом логіко-граматичної структури тексту, тобто об'єктивними факторами розуміння, котрі не залежать від специфічного змісту тексту. Розкриття значення тексту чи мовлення багато у чому визначається виявленням намірів автора чи співрозмовника, а це передбачає звернення до інтуїтивно-емпіричних та суб'єктивно-психологічних факторів – даний висновок ми знаходимо у Г.І.Рузавіна: «Уява, перевтілення та «відчуття» тексту, про яке постійно говорять герменевтики, означає не що інше, як використання особистого досвіду суб'єкта для розкриття значення тексту та досягнення інтуїтивного розуміння» [7, с. 170]. Отже, основною рисою герменевтичного підходу до розуміння є перш за все те, що даний процес розглядається з психологічної та суб'єктивної точки зору.

Прибічники нарративної психології проводять аналогію між розумінням тексту та розумінням людиною самої себе, власної поведінки та подій власного життя. На думку Є.Тршебинської, нарративний підхід може допомогти вченим уніфікувати Я-концепцію як систему знань, вірувань, думок, переконань. У його рамках можна інтегрувати класичні поняття “me” та “self” у єдиній моделі ментального досвіду. Така модель діяльно регулює процеси саморозуміння, прийняття рішень та діяльності. Основне питання при цьому полягає в тому, яким чином людина взаємодіє зі своїм досвідом під час розповіді про нього [2].

Нарративний підхід до розуміння орієнтований на виявлення цілісних ситуацій людського буття: суб'єкт ставить перед собою й іншими смислопороджуючі питання, спрямовані на розвиток історій. За допомогою нарративного підходу вивчається не тільки те, як люди розповідають історії про перипетії свого буття, але й правила структурування подій, тобто способи конструювання реальності оповідачем.

Нова, іноді альтернативна інтерпретація історії призводить і до нового її розуміння. Відповідно до нарративного розуміння розповідь завжди одночасно адресована не тільки собі, але й іншим людям. Внаслідок цього нове розуміння суб'єктом історії, що переповідається, призводить до зміни його взаєморозуміння з тим, кому він розповідає. Адже для того, щоб досягти взаєморозуміння, необхідно не тільки розширити за допомогою переказу свій досвід, поглибити саме розуміння, - потрібно ще зуміти подивитися на історію з іншої точки зору, стати на позицію іншої людини. Тому у нарративному підході одним з центральних моментів психологічного аналізу повинна стати процедура інтерпретації фактів та подій, що вивчаються – переконаний В.В. Знаков [2].

Отже, ми бачимо, що нарративний тип розуміння відповідає герменевтичному. Згідно з ними завдання розуміння для суб'єкта полягає в тому, щоб інтуїтивно осягнути ціле ще до ясного усвідомлення його частин. Процес розуміння, передуючи знанню, породжує погано усвідомлюваний розуміючим суб'єктом контекст того, що слід зрозуміти. І чим чіткіше людина усвідомлює обмеженість свого знання, його злитість із непізнаним контекстом, тим, як це не парадоксально, він осмисленіше ним оперує [2].

При такому типі розуміння світу ми маємо справу з людськими бажаннями, потребами, метою. По суті, це форми розповідей, у яких люди описують перипетії людського буття. Наративний, як і герменевтичний, тип розуміння світу та себе у світі припускає, що людина потенційно здатна сказати більше, ніж усвідомлює. Розповідь – це завжди процес, в ході якого люди намагаються зрозуміти та висловити такі зв'язки подій, що набувають суб'єктивної значимості тільки на час розповіді.

Те саме стосується й інтерпретації. У межах обох напрямків вона розглядається як така робота мислення, що полягає у розшифруванні смислів, прихованих у культурі. Розшифрувати смисл – означає за буквальним значенням слів побачити все багатство можливих смислів; інтерпретувати – означає йти від явного смислу до смислу прихованого. Робота з інтерпретації виявляє глибокий задум, що полягає в подоланні культурної відстані, дистанції, що відділяє читача від чужого йому тексту. Читач повинен ніби поставити текст на один рівень із собою, включити смисл цього тексту у своє розуміння [2].

У процесі герменевтичної та наративної інтерпретації інтерпретований і тому конструйований світ текстових подій, доторкаючись до реального внутрішнього світу читача, змінює його, тому інтерпретація сприяє створенню нової життєвої позиції читача, формуванню нового саморозуміння. За Рікером, розповідь ніби повертається у життя, вписується у світ повсякденного досвіду інтерпретатора: за допомогою розповідей життєвому досвіду суб'єкту надається новий смисл [5].

Реципієнт у процесі інтерпретації будує власний «зустрічний текст», що базується на смисловій основі вихідного повідомлення, проте доповнює її власним осмисленням інформації, що викладається у тексті. Контекст задає ті чи інші інтерпретаційні рамки, що, з одного боку, обмежують смисловий простір тексту, з іншого – розширюють його, збагачуючи новим розумінням змісту повідомлення, сприяючи тим самим породженню, синтезу нових смислів.

Дискурс і наратив є різновидами тексту. Рікер визначає дискурс як текст, занурений у життя. Ван Дейк під текстом розуміє переважно абстрактну, формальну конструкцію, а дискурс трактує з точки зору ментальних процесів та в зв'язку з екстралінгвістичними факторами.

Наратив є різновидом дискурсу. Як розповідний текст він організує, структурує й артикулює життєвий досвід людини. Маркерами наративу в тексті є «резюме», «кода» та пряма мова дійових осіб наративу. Текст же, крім реальних автора та читача, включає в себе ще й інстанцію автора й адресата. Основною одиницею наративу є тема чи тематична структура, що відображає основну смислову тенденцію розповіді. Тема присутня у тексті будь-якого жанру, її особливість у розповідному тексті полягає в тому, що саме наратив, як особистісна структура, викликає ту чи іншу інтерпретацію подій, що і втілюється у тексті розповіді [5, с. 139].

Для тексту саморозповіді – автонаративу характерні множинність смислу, до того ж множинність, що не може бути усунута, а не просто припустима, а часто і конфлікт смислів. Характерною для наративу є й незавершеність, фрагментарність дискурсу, уривчастість та надлишковість текстів, спрямовані на порушення традиційної зв'язності розповіді, а іноді навпаки - надзв'язність, настирлива надлишковість, що утруднює цілісне сприйняття тексту.

Таким чином, наративна психологія досліджує розповідний модус буття людини, тобто феномени, пов'язані з упорядкуванням власного досвіду шляхом конструювання особистих історій та приведення в розповідну форму історій інших людей. Дослідники, які працюють у даній галузі, впевнені, що людська поведінка та діяльність наповнені смислами й значеннями, тому розповіді, більше ніж логічні аргументи або чіткі формулювання, є засобом впорядкування цього смислового простору за допомогою зв'язних розповідей, що мають культурні витоки [5, с. 134].

О.М. Шиловська відзначає зростання числа спроб у сучасних психологічних теоріях знайти нові інстанції, що здатні організувати в єдине ціле суб'єктивний досвід людини, тому проблема виявлення специфічних нарративних способів осмислення життєвого досвіду особистості останнім часом стає все більш актуальною [10].

Сьогодні правила нарративного конструювання використовуються не тільки у вузьких рамках герменевтики та нарративного підходу: вони чинять спрямовуючий вплив на створення багатьох наукових теорій. Основна причина цього, на думку В.В. Знакова, полягає в тому, що спостереження саме по собі не може визначити вибір найбільш бажаного кінцевого результату чи критерію, що лежить в основі теорії. Воно також не надає вченому можливості для визначення абсолютно вірного причинно-наслідкового зв'язку. Форма побудови теорії може вказати тільки на те, що люди вважають виправдано цінним, те, чого слід прагнути. У результаті спостереження вчений володіє багатьма потенційними фактами, однак вони не дають вказівок на те, як їх відбирати та групувати. Саме вибір нарративної форми багато в чому визначає, що вважати фактом, а не навпаки. Найважливіше тут – нарративна форма, а спостереження виступає лише в якості риторичної схеми [2].

Висновки. Методологічною базою нарративної психології, як і психологічної герменевтики, можна вважати положення постмодернізму про інтерпретацію життя як тексту, а також уявлення про мову як засіб конструювання реальності. Дані напрямки є частиною постнекласичної психології, що орієнтується на методологічний контекст гуманітарних наук. Основне, що висувається на перший план при визначенні специфіки гуманітарного підходу до людини – погляд на внутрішній світ та продукти її творчості як на знакові семіотичні системи, що відповідає герменевтичному та нарративному розумінню особистості. Розгляд категорій «розуміння» й «інтерпретації» показав спільність їх трактування у герменевтиці та нарративній психології. Щодо категорії «текст» ми можемо відмітити, що текст як семіотична структура у герменевтиці є більш широким поняттям, ніж текст як розповідна структура – наратив.

Література

1. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология: Учебник для вузов. 2-е изд. – СПб.; Питер, 2008. – 320 с: ил. – (Серия «Учебник нового века»).
2. Знаков В.В. Понимание в познании и общении. – Самара; СамГПУ, 1998. – 188 с.
3. Кресан О.Д. Наратив як засіб створення особистістю свого життєвого шляху // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С.Д.Максименка, М.В.Папучі. – Київ – Ніжин: Видавництво НДУ ДС «Міланік», 2007. – Т. 10, вип. 1. – С. 171 – 174.
4. Кузнецов В.Г. Герменевтика и гуманитарное познание. – М.: Изд-во. МГУ, 1991. – 192 с.
5. Проблемы психологической герменевтики / Под ред. Н.В.Чепелевой. – К., Изд-во НПУ им. Н.П. Драгоманова, 2009. – 382 с.
6. Романова И.А. Основные направления исследования самопонимания в зарубежной психологии // Психологический журнал. – Т.22. - № 1. – 2001.
7. Рузавин Г.И. Проблема понимания в герменевтике // Герменевтика: история и современность (критические очерки). – М.: Мысль, 1985. – 303 с. – С. 162 – 178.
8. Фридман Дж., Комбс Дж. Конструирование иных реальностей: истории и рассказы как терапия. – М.: Класс, 2001.
9. Чепелева Н.В. Методологические основы исследования личности в контексте постнеклассической психологии // Актуальні проблеми психології: Психологічна

герменевтика/За ред. Н.В.Чепелевої. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – Том 2, вип.6. – 194с.[с.15-25].

10. Шиловська О.М. Структура, властивості й типи наративів // Актуальні проблеми сучасної української психології: Наукові записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. члена-кореспондента АПН України Н.В.Чепелевої. – К., Нора-прінт, 2002. – Вип. 22. – 350 с. – С. 313 – 325.

Отмечено активное развитие с 80-х годов 20 века новой отрасли - нарративной психология. Установлено, что нарратив является средством организации собственного опыта - выделяя в жизненном потоке определенные моменты, которые имеют для него смысл, и конструируя из них историю собственной жизни, человек создает нарратив. Исследованы общие и отличные черты герменевтического метода и нарративной психологии, при этом последняя объясняется как составная часть психологической герменевтики. Рассмотрены методологические основы, общие категории и взгляды на личность в рамках данных методов. Показано применение герменевтических категорий и правил герменевтического конструирования в рамках нарративного подхода. Доказано, что нарративная психология является составной частью психологической герменевтики.

Noted active development of the 80-ies of the 20 century. new field - narrative psychology. Established that the narrative is a means of personal experience - in isolating stream of life certain moments that have meaning for her, and constructing one's own life story, man creates narrative. Investigated differences and similarities hermeneutical method and narrative psychology, while the latter is interpreted as part of psychological hermeneutics. The methodological basis of common categories and views on identity within these methods. Displaying apply hermeneutic categories and rules of construction within the hermeneutic narrative approach. It is proved that narrative psychology is part psychological hermeneutics.

Статтю подано до друку 14.03.2013.

© 2013 р.

О. І. Чепішко (м. Дніпропетровськ)

ПРОФЕСІЙНА СВІДОМІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах сучасної соціокультурної та економічної ситуації в Україні суспільство відчуває потребу у педагогові-професіоналі, який здатен будувати професійну діяльність відповідно до цінностей розвитку особистості. Виникає необхідність виходу за межі технологічного розуміння професійної діяльності до сфери психології свідомості, а саме – до дослідження професійної свідомості цілісного суб'єкта-професіонала. Вивчення професійної свідомості вчителя належить до ґрунтовно заявлених (Г.В. Акопов; Н.І. Гусякова; Є.І. Ісаєв, С.Г. Косарецький, В.І. Слободчиков; І.Я. Лернер; Є.І. Рогов; Л.В. Римар; Д.В. Ронзін; О.С. Цокур; Ю.М. Швалб), але недостатньо реалізованих напрямів дослідження, в той час як професія вчителя є визначальною у системі освіти та суспільному розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Окремі аспекти професійної свідомості вчителя відображені у дослідженнях українських, російських та зарубіжних психологів та педагогів. Так, вченими вивчалось